

GRZANKA (43) sb f

-an- (38), -ąn- (5).

Pierwsze a pochylone, końcowe jasne.

sg N grzanka (10). ◇ G grzanki (1). ◇ A grzankę (13). ◇ I grzanką (2). ◇ pl N grzanki (3). ◇ G grzank (4). ◇ A grzanki (7). ◇ I grzankami (3); -ami (2), -(a)mi (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Kawałek chleba upieczony lub usmażony, także kromki chleba przeznaczone na upieczenie; panis butiratus, vesca Murm, BartBydg; tostura BartBydg; comptum Calep; bolus magnus, libamentum Cn (42) : Murm 163; BartBydg 21, 161, 169; Theż łkora rzanego chleba vpieczona v ognia iako grzanka [...] łthanowi wraczanie. FalZioł V 83, I 82a [2 r.], II 8b, III 30d, V 62v, 63 [2 r.] (11); RejKup R; Vciecze czález z domu chociay mu nie trzebá/ Kiedy mu iuż ná grzanki nie doftánie chlebá. RejWiz 92, 105; Naprzod gdyfye kón ofádni/ grzankę z octem ciepło ná nie przyłóż SienLek 180, 99; LeovPrzepSamb b4v; RejPos 185v; Gdiż then záwždy lepszey rofkołzy vżywa co łobie w ciepłey iżbie łiedzi á grzanki łobie do piwá kráie RejZwierc 67, 7, 190v, 237; PudłFr 64; Calep 229b.*

W charakterystycznych połączeniach: grzanka namoczona (wmoczone) (3), smażona, szeroka, wielka; grzanka z masłem (3), z octem; z grzanką czasza, donica (2); grzankę jeść (2), maczać (omoczyć, rozmoczyć) (3), przyłożyć (3), przyprawiać, spalić, ugrzać (2), ukroić (2); grzanką obłożyć, pocierać; na grzankę posypować (3).

Zwrot: »grzankę (u)piec« (3): FalZioł V 68v; SienLek 179; Grzanki piec/ Piwo łiec. RejZwierc 237.

Wyrażenie: »grzanka z chleba, chlebowa« (7 : 1): Theż grzankami z rzanego chleba głowę obłóżyć/ wyciąga parę z głowy y bolenie odeymuie. FalZioł V 75v, II 8b, V 42v, 62v, 92; łpal grzankę chlebową á zetrzy ią ná proch w dunicy SienLek 189v, 98v, 179.

Przen: Gratka, zysk, korzyść, coś dobrego (3) : Iż inemu/ á nye yemu odpułty papyelkye ná kazányu opowádác kazano; Skąd łye on dobrej grzanki nádzyewał. KromRozm I Ev; GórńDworz S; Poymi Philokierdownę ráczey, síła zátym Wniśc może w dom náłz łynu: nie ládá to grzanká. CiekPotr 26.

2. *Ciepły, podgrzany napój (1) : Iłdzie bys był łdrowfy pewno. Bych wa łobie pofyedzyala A zgrąnek [lege: grzanek albo zgrzanek] łię napijala. RejKup h4.*